

Bachelorscriptie Geschiedenis

Julius Caesar, Diplomatie in Gallië en Egypte in vergelijkend perspectief

Radboud Universiteit Nijmegen

Naam:	Thomas van Erp
Student nummer:	S4501268
Cursus:	Bachelorwerkstuk/ Bachelorscriptie
Cursuscode:	(LET-GESB3100-2016-SCRSEM2-V)
docent:	Dr. J. H. M. de Jong (Janneke)
Woord aantal:	9934

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Status Quaestionis	6
Hoofdstuk 1: Diplomatie	11
Hoofdstuk 2: Diplomatie in de Gallische oorlogen.....	16
Hoofdstuk 3: Diplomatie in de Alexandrijnse oorlog	22
Conclusie	26
Bibliografie.....	29

Inleiding

Op zaterdag 30 juli 2017 besloot de Russische president Poetin om 755 Amerikaanse diplomaten zijn land uit te sturen. Met deze uitwijzing reageerde het Kremlin op het besluit van president Obama van december 2016 om 35 Russische diplomaten het land uit te zetten. Obama deed dit als vergelding voor de poging van Moskou om de loop van de Amerikaanse presidentsverkiezingen te beïnvloeden. Rusland onthield zich destijds van een tegenmaatregel in de hoop dat de diplomatieke betrekkingen met de Verenigde Staten met het aantreden van president Trump zouden verbeteren.¹ Even leek het er ook op dat de betrekkingen zouden verbeteren maar toen het Amerikaanse Congres nieuwe sancties tegen Rusland afkondigde in juli 2017 was de maat vol. Deze sancties hielden in dat het voor Russische banken en de oliesector moeilijker werd gemaakt om Westers kapitaal aan te trekken. Poetin overwoog daarnaast nog om andere strafmaatregelen tegen de Verenigde Staten in te voeren. De strafmaatregel om 755 diplomaten het land uit te sturen wordt internationaal als een harde maatregel gezien.² Maar waarom is het wegsturen van diplomaten dan zo'n harde maatregel?

Om op deze vraag antwoord te geven is het goed om even kort stil te staan bij het begrip diplomatie. De term 'diplomatie' staat voor het ambtelijke, officiële verkeer tussen staten en regeringen.³ Diplomatie is de enige directe vorm van sociale interactie tussen staten.⁴ Verschillende groepen hebben vaak tegenstrijdige belangen. Diplomaten spelen hierbinnen een belangrijke rol want zij zijn de actoren die het diplomatieke proces beïnvloeden. Diplomaten proberen tot oplossingen te komen binnen verschillende belangen. Hoe meer diplomaten er aanwezig zijn binnen dit proces hoe groter de kans is dat er oplossingen worden gevonden voor geschillen. Meer diplomaten betekent meer communicatiemogelijkheden. Het wegsturen van diplomaten door Rusland zou dus de sociale interactie en communicatie tussen de Verenigde Staten en Rusland bemoeilijken. Hetgeen kan leiden tot minder begrip voor de ander en tot groter oplopende spanningen tussen de twee landen. De geschiedenis leert ons dat diplomatie erg belangrijk is om escalatie van conflicten

---

¹ De Volkskrant, 'Rusland reageert op sancties, 755 Amerikaanse diplomaten moeten het land uit' (Versie 30 juli 2017) <<https://www.volkskrant.nl/buitenland/rusland-reageert-op-sancties-755-amerikaanse-diplomaten-moeten-het-land-uit~a4508888/>> [geraadpleegd op 01 augustus 2017].

² NY Times, 'Russia sanctions, US diplomats expelled' (versie 31 juli 2017) <<https://www.nytimes.com/2017/07/30/world/europe/russia-sanctions-us-diplomats-expelled.html>> [geraadpleegd op 04 augustus 2017].

³ *Dikke van Dale*, 15e ed. (Utrecht, 2015), VBK Media.

⁴ Constantinou, C., 'Conflict Transformation and Homodiplomacy', in: Gilespeie, A., Psaltis, C. & Perret-Clermont, A., *Social Relations in Human and Societal Development* (Londen, 2015), 114-133, alhier 10-11.

te voorkomen. Met name de eerste wereldoorlog laat zien wat het resultaat van mislukte diplomatie kan zijn.⁵ Uitgaande van het principe dat je uit de geschiedenis lessen kunt trekken is het belangrijk om naar de historie van diplomatie te kijken. Diplomatie bestaat al sinds de opkomst van staten en gaat dus duizenden jaren terug. Studies rondom diplomatie beginnen rond de opkomst van de Griekse stadstaten en gaan door tot in de huidige tijd. In mijn werk zal ik mij specifiek richten op een periode die van grote waarde is binnen het proces van diplomatie. Ik zal mij richten op een studie over een van de meest begaafden op het gebied van diplomatie, namelijk Julius Caesar.⁶

Ik had in mijn werk veel historische personen kunnen kiezen die iets hebben betekend voor het diplomatieke proces. De keuze om dit werk specifiek op Caesar te richten is drieledig. Allereerst is de expansie van het Romeinse rijk belangrijk geweest voor het vormen van diplomatie. Caesar speelt binnen deze expansie een grote rol. Door de expansie kwam Rome veel in contact met andere volkeren. Door het veroveren van gebieden moest Rome vaak onderhandelen met vertegenwoordigers van die gebieden. Diplomatie kreeg zodoende een belangrijke positie in de Romeinse staat. Daarnaast is Caesar naast staatsman ook een erg begaafd diplomaat. Het zwaartepunt op studies rondom hem ligt echter veelal op het militair vernuft wat hij bezat. Hierin wordt Caesar in de functie van diplomaat onderbelicht hoewel hij dit militair succes waarschijnlijk nooit had behaald zonder het bedrijven van goede diplomatie. Een auteur die het belang van Caesar in diplomatie aanstipt is Paul Sheeran. Hij schrijft dat het hedendaagse buitenlands beleid vorm heeft gekregen door de verrichtingen van Caesar.⁷ Ten tweede heeft Caesar bekende werken geschreven zoals *Commentarii de Bello Gallico* en *Commentarii de Bello Alexandrino*. Daarin beschrijft hij hoe de conflicten in Gallië en in Alexandrië verliepen. In deze werken is hij echter niet geheel onpartijdig. Het is daarom belangrijk om in gedachten te houden dat hij dit vanuit zijn eigen perspectief schreef. Hier kom ik later in deze scriptie nog op terug. Desalniettemin zijn het werken die een belangrijke inkijk geven in het verloop van de conflicten onder Julius Caesar.

In deze studie ga ik de *Bello Gallico* en de *Bello Alexandrino* analyseren om er achter te komen hoe diplomatie functioneerde. Er zijn geen studies die het diplomatieke optreden onder Caesar in verschillende conflicten vergelijken. Doordat er nog geen onderzoek is gedaan die de diplomatieke optredens onder Caesar vergelijkt zijn er belangrijke vragen die tot op heden onbeantwoord zijn gebleven: Was er een standaard procedure waar Romeinse

---

⁵ Mulligan, W., *The Origins of the First World War* (Cambridge, 2010), 227-235.

⁶ Kamm, A., *Julius Caesar: A Life* (New York, 2006), 68-69.

⁷ Sheeran, P., *Literature and International Relations: Stories in the Art of Diplomacy* (New York, 2007), 15-20.

diplomaten zich aan hielden? Of was het voeren van diplomatie een *ad hoc* reactie op gebeurtenissen? Dit ga ik zoal onderzoeken aan de hand van twee casussen, namelijk de Gallische oorlogen en de Alexandrijnse oorlog. Julius Caesar heeft in zijn tijd vele oorlogen uitgevochten. Met name de Gallische oorlog en de Romeinse burgeroorlog die uitgevochten werd tussen Caesar en Pompeius zijn vaak onderzocht. De keuze om uit die vele oorlogen de Gallische oorlog en de Alexandrijnse oorlog uit te lichten heeft te maken met het feit dat dit beide conflicten waren die niet direct verbonden waren aan de Romeinse burgeroorlog. In deze oorlogen speelde interne strijd dus een minimale rol in tegenstelling tot andere oorlogen die hij heeft uitgevochten.⁸ Naar diplomatie in de oorlogen onder Caesar is te weinig onderzoek gedaan. Met dit werk hoop ik nieuwe inzichten te verschaffen in het diplomatieke proces in de tijd van Julius Caesar. Ik zal me richten op het diplomatieke proces onder Caesar zijn bewind. Eerst zal ik eerst uiteenzetten wat diplomatie precies inhoudt. Ik zal een afbakening van de definitie geven en mij richten op diplomatie in het algemeen en in de tijd van de Romeinse republiek. Met de bevindingen die daaruit volgen zal ik de twee voorgenoemde specifieke casussen behandelen. Vanwege de lacune in onderzoek naar diplomatie onder Caesar en het vergelijkend perspectief daarbinnen is dit mijn hoofdvraag: In hoeverre heeft diplomatie binnen de Gallische en Alexandrijnse oorlogen ten tijde van Julius Caesar bijgedragen aan het bewerkstelligen van Romeinse expansie?

---

⁸ Baehr, P., *Caesar and the Fading of the Roman World* (Londen, 1998), 30-31.

Status Quaestionis

In deze scriptie staat diplomatie centraal. Ik ga onderzoeken op welke manieren diplomatie ten tijde van Julius Caesar heeft bijgedragen aan het bewerkstelligen van Romeinse expansie. Ik zal mij richten op het fenomeen diplomatie alvorens met een analyse te komen van de oorlogen in Gallië in respectievelijk de jaren van 58 voor Christus tot en met 51 voor Christus en de Alexandrijnse oorlog in het jaar 48 voor Christus. Deze oorlogen zijn door Julius Caesar en Hirtius gedocumenteerd in *de Bello Gallico* en *de Bello Alexandrino* die ik in deze studie uitvoerig aan bod zal laten komen. Een belangrijke kanttekening die ik bij deze werken wil plaatsen is dat men niet meer kan achterhalen wat er exact gebeurd is. Ook kan men een vertekend beeld krijgen van de persoon Julius Caesar en zijn campagnes. De werken *de Bello Gallico* en *de Bello Alexandrino* zijn al door erg veel onderzoekers bestudeerd, echter is er nog weinig comparatief onderzoek gedaan naar diplomatie binnen deze oorlogen. In dit werk ga ik een vergelijking maken tussen het functioneren van diplomatie in de Gallische oorlog en in de Alexandrijnse oorlog.

Diplomatie is een hot topic heden ten dagen. Er zijn veel theorieën ontwikkeld en er wordt veel onderzoek gedaan naar de werking van diplomatie. Zo zijn er meerdere werken die zich richten op diplomatie in het algemeen. Een studie die ik eruit licht is het onderzoek van Jan Melissen.⁹ Hij onderzoekt diplomatie in zijn algemeenheid. Dit onderzoek voert hij uit aan de hand van bijdragen van auteurs uit verschillende wetenschappelijke disciplines, waaronder politicologen, historici en rechtsgeleerden. Uitgangspunt hierbij is het grote belang van diplomatie voor internationale betrekkingen in de moderne tijd. Naast het werk van Melissen zijn er nog andere studies die te maken hebben met diplomatieke theorieën. Paul Sharp stelt in zijn studie dat de vraag naar diplomatie en de noodzaak naar goede inzichten van diplomatieke theorieën in opkomst zijn.¹⁰ Sharp onderzoekt wat diplomatie kan bijdragen aan theoretische en praktische debatten binnen internationale betrekkingen. Hij doet dit door onderzoek te doen naar diplomatieke tradities van groepen. Hij neemt bij zijn onderzoek diplomatieke theorieën van andere wetenschappers als leidraad en onderzoekt deze. Het werk van Sharp biedt een brede kijk op diplomatieke theorieën en modellen en is zodoende van belang om te bestuderen. Ook in deze scriptie neem ik een aantal theorieën en modellen als leidraad. Het is echter van belang om kritisch te kijken naar deze moderne theorieën. Men moet niet verwachten dat moderne theorieën zomaar toe te passen zijn op historische conflicten.

Er zijn veel studies die zich richten op moderne diplomatie maar er zijn natuurlijk ook werken die diplomatie in de geschiedenis in beschouwing nemen. Het werk van De Souza en France is een goed startpunt daarbinnen.¹¹ In een geschreven editie behandelen zij in elf uiteenlopende en toegankelijke essays gebeurtenissen waarbij diplomatie een belangrijke ontwikkeling doormaakte. Hun studie neemt het antieke Griekenland als startpunt, en loopt door tot in de Middeleeuwen. Deze essays zorgen voor een brede basiskennis van diplomatie

---

⁹ Melissen, J., *Diplomatie: Raderwerk van de internationale politiek* (Assen, 1999), 1-2.

¹⁰ Sharp, P., *Diplomatic Theory of International Relations* (Cambridge, 2009), 1-4.

¹¹ France, J., & de Souza, P., *War and Peace in Ancient and Medieval History* (New York, 2008), 1-5.

in de geschiedenis. Om meer te weten te komen van Romeinse diplomatie is met name het essay geschreven door John Rich binnen deze editie interessant.¹² Hij beschrijft in zijn werk het gebruik van allerlei vormen van verdragen door Romeinen en hoe zij met behulp van deze verdragen hun imperiale macht bekrachtigden. Hij gaat daarbij specifiek in op de verdragen die Rome sloot met de Latijnse bond een aantal eeuwen voordat Caesar aan de macht kwam. Ondanks het feit dat zij zich richten op een andere periode biedt dit werk een goed inzicht in Romeinse praktijken met betrekking tot het sluiten van verdragen en het onderhouden van allianties.

Naast het werk van Rich zijn er nog andere werken die zich specifiek richten op het Romeins gebruik van diplomatie. Een belangrijke studie hierin is het onderzoek van Campbell waarin hij wil aantonen dat diplomatie een belangrijke rol had in het beheer van de relaties van Romeinen. In dit onderzoek analyseert hij de diplomatie in verschillende conflicten. Met de bevindingen die uit dat onderzoek zijn gekomen heeft hij een algemeen kader geschetst aan welke voorwaarden Romeinse diplomatie in de Republiek voldeed. Mede aan de hand van dit schema zal ik gaan onderzoeken in hoeverre Caesar's diplomatie succesvol was in de Gallische en Alexandrijnse oorlogen. Naast het werk van Campbell zijn er nog andere werken die zich specifiek op Romeinse diplomatie richten. Het werk van Yakobson en Eilers gaat in op het functioneren van diplomaten en diplomatie in de Romeinse wereld. Binnen het werk van deze auteurs zijn er meerdere essays geschreven door andere auteurs. Zij behandelen elk een aspect van Romeinse diplomatie. Ook Fergus Millar behandelt Romeinse diplomatie. Hij kijkt daarbij naar het functioneren van diplomatie binnen de eerste drie eeuwen van onze jaartelling. Hoewel de periode die hij behandelt in zijn studie later is dan de tijd waarin Caesar leefde geeft dit werk een goed beeld van diplomatie in de Romeinse Keizertijd. Hij stelt dat met de opkomst van Augustus als keizer het functioneren van buitenlands beleid en het functioneren van diplomatie wezenlijk veranderde.¹³ De macht van de senaat nam af en werd vervangen door de macht van de keizer. In dit werk vergelijkt hij ook het functioneren van diplomatie in de Keizertijd met het functioneren van diplomatie onder de senaat.

Oudheidkundige diplomatie wordt door Eckstein afgeschilderd als een erg primitieve vorm van diplomatie. Dat betekent niet dat diplomatie in de oudheid minder belangrijk was. Diplomatie in de oudheid was noodzakelijk voor het communiceren tussen de Romeinse staat en tussen andere staten. Hoewel diplomatie niet zo ver ontwikkeld was als in de moderne tijd werd er erg vaak gebruik van gemaakt. Net als tegenwoordig waren diplomaten de spil van internationale communicatie. Het gebruik van diplomaten was noodzakelijk omdat dit vrijwel de enige vorm van onderlinge communicatie was waar staten over beschikten.¹⁴ Romeinse diplomaten waren de boodschappers van het beleid dat de Romeinse senaat uitgestippeld had. In de Romeinse Republiek zette de senaat het buitenlands beleid uit. Het bepalen van het buitenlands beleid veranderde met de komst van Julius Caesar en Pompeius.¹⁵

Binnen de historiografie met betrekking tot Romeinse diplomatie bestaan er meerdere

---

¹² Rich, J., 'Treaties, Allies and the Roman Conquest of Italy', in: France, J., & de Souza, P., *War and Peace in Ancient and Medieval History* (New York, 2008), 28-50, alhier 51-53.

¹³ Millar, F., 'Government and Diplomacy in the Roman Empire during the First Three Centuries', *The International History Review* 10:3 (1988), 345-377, alhier 349.

¹⁴ Eckstein, A., *Rome enters the Greek East: From Anarchy to Hierarchy in the Hellenistic Mediterranean, 230-170 BC.* (Oxford, 2012), 7-10.

¹⁵ Campbell, 'Diplomacy in the Roman World', *Diplomacy and Statecraft* 12:1 (2001), 1-22, alhier 3-6.

discussiepunten. Een belangrijke discussie binnen de wetenschappelijke debatten heeft betrekking op de mate waarin Romeinse burgers invloed konden uitoefenen op het buitenlands beleid van hun staat en zodoende op het diplomatieke beleid van de staat. Moderne wetenschappers stellen dat de senaat de volledige macht had over het buitenlands beleid in de Republiek.¹⁶ Daarentegen beweert Yakobson dat deze wetenschappers hierin te ver gaan.¹⁷ Hij beweert dat het nooit duidelijk bewezen is dat alle macht daadwerkelijk bij de senaat lag. Diplomatie lag volgens hem ook in het domein van het Romeinse volk. Andere wetenschappers zoals Morstein-Marx tonen aan dat het Romeinse volk erg geëngageerd was aangaande het buitenlands beleid. Hiermee wil hij duidelijk maken dat een groot deel van het Romeinse volk in staat was om goede keuzes te maken omtrent het buitenlands beleid.¹⁸ Volgens Morstein-Marx was het dus goed mogelijk dat de Romeinse bevolking mee kon beslissen over diplomatieke beslissingen van de staat.

Interne diplomatie is ook van groot belang voor het behalen van succes. Het is belangrijk om aan de hand van propaganda je eigen bevolking welwillend te houden ten opzichte van oorlogen. Als er geen draagvlak is om een oorlog te voeren worden er middelen die oorlog mogelijk maken afgenomen. Daarom focus ik me in de historiografie ook op de opinie van de Romeinse bevolking met betrekking tot oorlogvoering. Binnen deze opinie is een verschuiving te zien in de Romeinse Republiek. In de vroege Republiek was agressieve oorlogvoering per definitie een verkeerd fenomeen, een perspectief dat de Romeinen overgenomen hadden van de Grieken. Oorlog was volgens de Grieken alleen een middel om defensief te gebruiken. Later is er sprake van een verschuiving van dit perspectief. Harris stelt dat er een manier gevonden moest worden om dit Griekse perspectief om te buigen.¹⁹ Grieken achtten oorlog als een negatief verschijnsel, daarom kwam de nood om oorlogen te rechtvaardigen op. Deze rechtvaardige oorlogen zouden zich volgens Harris richten op zelfverdediging of op de verdediging van bondgenoten. Dit werd een *bellum iustum* genoemd. Volgens Cicero was het positief dat Julius Caesar een agressievere manier ging hanteren ten opzichte van aanliggende bevolkingsgroepen.²⁰ Diplomatie moest een middel zijn dat kon helpen bij de veroveringen.

Naast de discussie omtrent de opinie van het Romeinse volk met betrekking tot oorlogvoering bestaat er nog een andere discussie. Deze discussie heeft betrekking op de vraag of er een groter plan zat achter de expansie van Rome of dat deze expansie min of meer toevallig tot stand kwam door een aaneenschakeling van gebeurtenissen. Mits het Romeinse rijk gericht was op expansie werd diplomatie als vanzelfsprekend op een andere manier ingezet. Een belangrijk punt hierin is de vraag of Romeinse oorlogen defensief of agressief waren. Harris stelt dat oorlogen die uitgevochten werden door Rome niet defensief maar juist agressief waren met hebzucht als drijfveer.²¹ Historici zoals Harris hebben de visie dat het Romeins buitenlands beleid geperfectioneerd was ten aanzien van expansie. Harris stelt dat de diplomatie met betrekking tot het buitenlands beleid er op gericht was om meerdere volkeren

---

¹⁶ Eilers, C. & Yakobson A., *Diplomats and Diplomacy in the Roman World*, 10 dln (Leiden, 2009) III: 52-53.

¹⁷ Eilers & Yakobson, *Diplomats*, III: 53.

¹⁸ Morstein-Marx, *Mass Oratory and Political Power in the Late Roman Republic* (Cambridge, 2004), 113-114.

¹⁹ Harris, W.V., 'The Imperialism of Mid-Republican Rome', *American Academy in Rome* (Rome, 1984), 175.

²⁰ Eilers, *Diplomacy*, 65.

²¹ Harris, 'Mid-Republican Rome', 170-174.

aan zich te binden. Er zou volgens Harris een groots plan zitten achter de expansiedrift van Rome. Mattern stelt dat Harris deterministisch te werk gaat in zijn analyse. Hij ontkent dat er een vooropgezet plan was van Romeinse expansie.²² Acties uitgevoerd door het Romeinse leger waren volgens hem vaak *ad hoc* reacties op gebeurtenissen. Elke conflictsituatie was anders dus er werd op elke situatie ook anders ingespeeld. Diplomatie was een middel dat er voor zorgde dat alle uitkomsten van deze conflicten ten goede zou komen aan het Romeinse rijk. Het werk van Mattern ageert sterk tegen het beeld dat Romeinse oorlogen defensief van aard waren. Whittacker nuanceert dit beeld, hij stelt dat alle acties die uitgevoerd werden door het Romeinse leger slechts kleine gebeurtenissen waren in het groter geheel. Hij beweert dat het, met de huidige kennis van zaken, makkelijk is om te spreken van een groots vooropgezet plan bedacht door Romeinse bewindspersonen. Op deze manier beleefden de Romeinen het niet.²³ Hij waarschuwt voor een deterministisch beeld. Whittacker beweert dus dat diplomatie niet gericht was op expansie. Echter komt in veel studies naar voren dat Caesar wel degelijk uit was op agressieve expansie. Zoals Fulford stelt dat in Caesar zijn werken zoals *de Bello Gallico* duidelijk naar voren komt dat hij gericht was op expansie.²⁴ Naast het werk van Fulford zijn er veel boeken geschreven die de conflicten tussen Rome en Gallië enerzijds en Alexandrië anderzijds beschrijven. Echter zijn dit veelal beschrijvende werken en bestaat er geen duidelijk betoog over het onderwerp diplomatie met betrekking tot deze casussen. Expansie van Rome in deze gebieden wordt uitvoerig beschreven, diplomatie daarentegen nog niet. Opvallend hierbij is dat veel auteurs het er over eens zijn dat Caesar een zeer bekwaam bewindspersoon was op militair gebied.²⁵ Echter wordt het diplomatieke aspect van Julius Caesar daarbij in geringe mate genoemd.

Ik zal mij daarom richten op de manier waarop diplomatie gebruikt werd door Julius Caesar. Met de bevindingen van dit onderzoek zal ik mij vervolgens richten op de twee voorgenoemde specifieke casussen. Ik zal aan de hand van een aantal diplomatieke procedures die door Campbell zijn vastgesteld als typisch Romeinse diplomatie gaan onderzoeken welke diplomatieke methodes Caesar in zijn werken ook beschrijft. Daarnaast zal ik onderzoeken in hoeverre deze diplomatieke methodes succesvol waren voor Caesar en of hij van nog extra diplomatieke handelswijzen gebruik maakte. Vervolgens zal ik aan de hand van de gevonden diplomatieke procedures een vergelijking maken tussen de twee conflicten. Ik zal onderzoeken wat Romeinen als diplomatie zagen, op welke manieren diplomatie is ingezet door de Romeinen in de Gallische oorlogen, alsook hoe diplomatie is ingezet in de Alexandrijnse oorlog. Ik heb de geschriften van Caesar als volgt geanalyseerd. Ik ben gaan zoeken op woorden die te maken hebben met diplomatie zoals ‘gezant’ en ‘vergadering’. Vervolgens heb ik gekeken of de frase waarin die woorden stonden te maken had met diplomatie onder Julius Caesar. Met de bevindingen die daaruit kwamen ben ik gaan kijken of er wederkerende diplomatieke procedures door Caesar uitgevoerd werden. Uiteindelijk ben ik deze diplomatieke procedures in beide conflicten gaan vergelijken. Ik heb

---

²² Mattern, *Rome and the Enemy: Imperial strategy in the Principate* (Berkeley, 1999), 81-112.

²³ Whittacker, C. J., *Rome and its frontiers: The dynamics of Empire* (Londen, 2004), 28-34.

²⁴ Fulford, M., ‘Territorial Expansion and the Roman Empire’, *World Archeology* 23:3 (1992), 294-305, alhier 295-298.

²⁵ Kamm, *Julius Caesar*, 55-56. Hier beschrijft Kamm hoe Caesar diplomatie in zet in zijn strijd tegen Ariovistus, leider van de Sueben.

gekeken naar de mate waarin diplomatie gebruikt werd in conflicten en de mate waarin diplomatie acties succesvol waren. Tot slot zal ik in mijn conclusie antwoord geven op de hoofdvraag in hoeverre diplomatie binnen de Gallische en Alexandrijnse oorlogen ten tijde van Julius Caesar heeft bijgedragen aan het bewerkstelligen van Romeinse expansie.

Hoofdstuk 1: Diplomatie

Diplomatie is een constant veranderend begrip. Het is daarom noodzakelijk om even stil te staan bij het concept diplomatie. In dit hoofdstuk zal ik een afbakening van de term geven en behandel ik diplomatie in het algemeen. Vervolgens zal ik dieper in gaan op Romeinse diplomatie. De vraag die hier gesteld bij moet worden is of de Romeinen zich bewust waren van het concept diplomatie.

De term ‘diplomatie’ staat voor het ambtelijke, officiële verkeer tussen staten en regeringen. Diplomatie refereert in deze tijd meestal aan de verschillende manieren waarop naties hun betrekkingen onderhouden en communiceren met elkaar. De term ‘diplomatie’ is via de Franse taal afgeleid van het oude Griekse woord *Δίπλωμα*. Vertaald naar het Nederlands betekent dit woord diploma. Dit woord is samengesteld uit het woord diplo, dat ‘samengevouwen in twee’ betekent en het achtervoegsel –ma. Dit achtervoegsel duidt op het woord ‘voorwerp’.²⁶ Dit diploma, een gevouwen document, verleende in de Griekse wereld bepaalde voorrechten voor de drager zoals een reisvergunning. De term is ontstaan uit de behoefte om koninklijke documenten op een makkelijkere manier te kunnen transporteren.²⁷

Van de behoefte om een document op een snelle en makkelijkere manier te transporteren is het diplomatieke stelsel uitgegroeid tot een geavanceerd systeem. Hierbinnen vallen internationale mechanismes en instituties die helpen in het coördineren van vredesonderhandelingen, culturele overdracht, economie, handel en oorlog. Het bedrijven van diplomatie wordt gedaan door te onderhandelen met elkaar. Meestal wordt dit uitgevoerd door een aangewezen vertegenwoordiger van een land in het buitenland, ook wel diplomaat genoemd, maar ook staatshoofden houden zich bezig met diplomatie.¹ Het belang van diplomatie is dat diplomatie landen en groepen de mogelijkheid biedt om de eigen belangen te behartigen en een positie op het internationale podium op te eisen. Het huidige diplomatieke stelsel is ontstaan in de 20^e eeuw. In de 20^e eeuw was diplomatie niet alleen interstatelijk, er werd ook meer en meer diplomatiek bedreven door belangengroepen. Zij wilden allemaal zo veel mogelijk invloed uitoefenen op besluitvorming. Diplomatie zou een steeds grotere rol gaan spelen bij internationale conferenties, bij internationale activiteiten van supranationale en subnationale entiteiten en bij niet-officiële diplomatieke activiteiten door niet-

---

²⁶ Freeman & Marks, ‘Diplomacy’, *Encyclopaedia Britannica* <<https://www.britannica.com/topic/diplomacy>> [geraadpleegd op 01 juni 2017].

²⁷ Freeman & Marks, ‘Diplomacy’, *Encyclopaedia Britannica* <<https://www.britannica.com/topic/diplomacy>> [geraadpleegd op 01 juni 2017].

gouvernementele groepen.²⁸

Binnen het gebied van diplomatie zijn verschillende instituties betrokken. De meeste van deze instituties hadden natuurlijk geen gelijke in de Romeinse wereld. In deze wereld bestonden geen permanente vertegenwoordigers of instituties gespecialiseerd in diplomatie en belangenbehartiging.²⁹ Het Romeinse rijk had geen ministerie van buitenlandse zaken of ambtenaren gespecialiseerd in het uitvoeren van diplomatie. Ook andere staten in de oudheid hadden geen permanente vertegenwoordiging. Zelfs ondanks het feit dat een goede relatie met het Romeinse rijk soms van essentieel belang was voor buitenlandse staten hadden deze staten geen permanente vertegenwoordigers in Rome.³⁰ De bakermat van de diplomatieke gebruiken was het oude Griekenland. Daar ontwikkelden zich de eerste vormen van ons huidige westerse model van diplomatie. Concepten als archieven, diplomatieke taal, principes van internationaal gedrag die anticipeerden op het internationale recht en nog veel andere elementen van moderne diplomatie hadden daar hun oorsprong.³¹ Griekse gezanten hadden het mandaat om wapenstilstanden, neutraliteits-akkoorden, commerciële conventies, conferenties, verdragen en allianties af te sluiten. Rome nam veel van deze Griekse gebruiken over maar zij pasten diplomatie aan naar hun eigen behoeften.

Door de expansie van het Romeinse rijk werd diplomatie steeds complexer. De expansie van Rome zorgde er indirect voor dat er veel verschillende vormen van bondgenootschappen gesloten werden. Er waren geen duidelijke grenzen en er waren veel verschillende aanduidingen van onderdanen. Dit als gevolg van de vele verschillende lokale relaties met Rome. De relatie met Rome was afhankelijk van het feit of het gebied zich had aangesloten bij het rijk. Elke bondgenoot had haar eigen relatie met Rome. Zelfs met betrekking tot de jurisdictie omtrent provincies waren er verschillende regels. Het Romeinse rijk had provincies die onder senatoriale jurisdictie vielen maar ook provincies die onder imperiale jurisdictie vielen. Daarnaast waren aan de buitengrenzen verschillende koninkrijken die in meer of mindere mate bevriend waren met Rome. De vele niveaus waarin Romeinse diplomatie moest functioneren zorgde er voor dat er een uitgebreid diplomatiek systeem ontstond.³² Dit diplomatiek systeem is echter niet door een auteur op papier geschreven. Er

---

²⁸ Freeman & Marks, 'Diplomacy', *Encyclopaedia Britannica* <<https://www.britannica.com/topic/diplomacy>> [geraadpleegd op 01 juni 2017].

²⁹ Eilers, *Diplomats*, 1-4.

³⁰ Campbell, 'Diplomacy', 8-9.

³¹ Freeman & Marks, 'Diplomacy', *Encyclopaedia Britannica* <<https://www.britannica.com/topic/diplomacy>> [geraadpleegd op 01 juni 2017].

³² Hamilton, K., & Langhorne, H., *The Practice of Diplomacy: Its Evolution, Theory and Administration* (New York, 2011), 17-19.

waren echter wel procedures die Romeinse diplomatie kenmerkte. Deze procedures zouden gedurende de gehele periode van de Romeinse Republiek hetzelfde blijven.³³

Een auteur die onderzoek heeft gedaan naar procedures binnen Romeinse diplomatie tijdens de Republiek is Brian Campbell.³⁴ Hij stelt vast dat er nergens een draaiboek van Romeinse diplomatie bestond maar dat er wel bepaalde mechanismen in Romeinse diplomatie steeds terugkwamen. Één van die mechanismen is het sluiten van verdragen. Romeinen gebruikten verdragen om andere stammen, staten en volkeren aan zich te binden. Op deze manier maakten ze afspraken met elkaar over verschillende zaken zoals belasting, het leveren van manschappen en de hiërarchie. Deze verdragen werden altijd gesloten door te onderhandelen. Campbell stelt persoonlijk contact als meest vooraanstaande vorm van diplomatie. De onderhandelingen werden gevoerd in het Latijn of Grieks. Er zijn gevallen bekend van tolken die in het huidige Midden-Oosten de onderhandelingen bijwoonden.³⁵ Vaak werden de onderhandelingen vooraf gegaan door ontmoetingen van gezanten die brieven mee kregen gestuurd met instructies. De onderhandelingen zouden dan plaats vinden binnen formele vergaderingen die van vaste protocollen uitgingen. Binnen deze onderhandelingen waren uitwisselingen van giften tussen bondgenoten een algemeen gebruik. Ook werden er diplomatieke beledigingen over en weer gestuurd om duidelijk te maken wat de hiërarchie was. Er waren meerdere vormen van onderhandelingsmiddelen. Goud was een onderhandelingsmateriaal maar ook manschappen en personen uit de elite konden gebruikt worden als onderhandelingsmiddel. Een andere belangrijke procedure binnen diplomatie in de Romeinse Republiek is het afleggen van de eed. Met het afleggen van een eed zwoor iemand trouw te zijn aan de eiser. Campbell heeft in zijn werk getracht procedures van Romeinse diplomatieke activiteit vast te leggen.³⁶ Met deze procedures ga ik de casussen rondom de Alexandrijnse en Gallische oorlogen analyseren.

Binnen Romeinse diplomatie waren gezanten van cruciaal belang. Hier is dan ook erg veel onderzoek naar gedaan. Claude Eilers stelt dat de afwezigheid van diplomatieke instanties het gebruik van gezanten relatief belangrijk maakte.³⁷ Het gegeven dat diplomaten ook in de Romeinse tijd veel prestige hadden wordt bekrachtigd door overgebleven literaire bronnen geschreven door Seneca en Tacitus.³⁸ In deze werken beschrijven zij gezanten uit het

---

³³ Eilers, *Diplomats*, 1-2.

³⁴ Campbell, 'Diplomacy', 13-19.

³⁵ Hamilton, K., & Langhorne, H., *The Practice*, 19.

³⁶ Campbell, 'Diplomacy', 1-4.

³⁷ Eilers & Yakobson, 2-4.

³⁸ Seneca, *Cons. Ad Helv 6.2: legatio imposita*, cf. Tac. *Ann.* 16.5.1

buitenland als een element van de verstrekkende macht van Rome. Deze buitenlandse gezanten zouden er namelijk niet zijn als Rome geen invloed uitoefende op hun staten. Ook zijn er bewijzen overgeleverd die het beeld dat provinciale diplomaten in hoog aanzien stonden bevestigen. We weten van diplomatieke functies die zijn uitgevoerd door auteurs met een provinciale herkomst zoals Polybius, Josephus, Philo en Plutarchus.³⁹ Diplomatie was zo belangrijk binnen het burgerlijk leven dat Plutarchus stelde dat diplomatieke ambten als vanzelfsprekend bij het takenpakket van de elite hoorden.⁴⁰ Niet alleen Romeinse gezanten genoten van het hoge aanzien. Ook buitenlandse diplomaten hadden het goed binnen de Romeinse Republiek. Zij werden met grootse ceremonies en met veel pracht en praal ontvangen in Rome, ook waren zij verzekerd van diplomatieke immuniteit. Dat wilde zeggen dat via het internationaal recht was afgesproken dat diplomaten bescherming kregen tegen vervolging. Andere staatshoofden mochten Romeinse diplomaten dus niets aandoen. Romeinse gezanten werden naar het buitenland gestuurd met geschreven instructies van hun regering. Een boodschapper of *nuntius* werd veelal naar steden gestuurd met de taak om daar te onderhandelen ten behoeve van het Romeinse rijk. Voor grotere verantwoordelijkheden zoals het onderhandelen met staten werd een *legatio* bestaande uit 10 of 12 *legati* (ambassadeurs) gestuurd.⁴¹ Deze *legati* hadden net als de *nuntii* diplomatieke immuniteit. De *legati* waren vooraanstaande burgers van het Romeinse rijk. Zij waren gekozen doordat zij over een goed oratorisch vermogen beschikten. Door deze eloquentia zou de gezant meer overtuigingskracht bezitten, waardoor het makkelijker zou zijn om tot een goed akkoord te komen. Titus Livius, Ovidius en Vergilius gebruikten daarom ook wel de term *orator* om een diplomaat aan te duiden.

Romeinen ontwikkelden een duidelijke diplomatieprocedure, die beginselen legden die belangrijk waren in de evolutie van de diplomatieke methode. Met name het respect voor verdragen, goed vertrouwen, gelijkwaardigheid, persoonlijk contact, formele vergaderingen en protocollen werden door Romeinen ingevoerd. In tegenstelling tot het moderne gedachtegoed dat diplomatie vooral wordt gebruikt om conflicten te voorkomen gebruikten de Romeinen vaak offensieve diplomatie.⁴² De bedreiging van hun machtige leger stelde hen in

---

³⁹ Polybius, *de Historiën* 24.6.

Josephus, *Vita* 14-16.

Plutarchus, *Moralia* 275b-c, 602c, 805a, 816c-d, 1126e.

⁴⁰ Plutarchus, *Moralia*, 796c-d. "But above all things, we must remind them that being a politician consists not only in holding office, being ambassador, vociferating in the assembly and ranting around the speakers' platform proposing laws and motions".

⁴¹ Calvet de Magalhães, J., *The Pure concept of diplomacy* (New York, 1988), 25-27.

⁴² Campbell, 'Diplomacy', 1.

staat om te krijgen wat ze wilden zonder te vechten. Diplomatie veranderde onder het triumviraat. Waar voorheen de senaat het volmacht omtrent besluiten over het buitenlands beleid van Rome had, waren vanaf de opkomst van het triumviraat respectievelijk Caesar, Crassus en Pompeius de beleidsbepalers.⁴³ Met de opkomst van het *triumviraat* werd diplomatie meer persoonsgebonden. Waar voorheen de voltallige senaat tot een besluit aangaande buitenlandse relaties moest komen hadden nu slechts drie mannen de macht over het buitenlands beleid. Deze macht zou met de dood van Crassus en Pompeius volledig onder de controle van Caesar komen.

De huidige notie van diplomatie verschilt van het antieke concept van diplomatie. Echter waren ook in de oudheid al afspraken gemaakt over het voeren van onderhandelingen. Ook bestonden er in de Griekse oudheid al diplomatieke systemen. Rome nam delen van het Grieks diplomatiek stelsel over en paste naar haar eigen behoeftes aan. Het Romeinse buitenlands beleid was zeer complex vanwege de vele politieke entiteiten waarmee zij om moest gaan. Veel van deze entiteiten hadden andere relaties met Rome dus het Romeinse diplomatieke systeem was zeer complex. Er was geen duidelijk vastgesteld systeem waaraan alle diplomatie moest voldoen. Echter waren er wel procedures die voortdurend terug kwamen in Romeinse diplomatie. Rome zond constant gezanten en diplomaten naar haar onderdanen en vijanden. Ook ontving zij constant diplomaten vanuit het buitenland. Men kan dus wel stellen dat de Romeinen zich bewust waren van het concept van diplomatie.

---

⁴³ Campbell, 'Diplomacy', 5-6.

Hoofdstuk 2: Diplomatie in de Gallische oorlogen

In hoofdstuk 2 ga ik in op diplomatie binnen de Gallische oorlogen. Allereerst zal ik een beschrijving geven van de Gallische oorlogen. Vervolgens zal ik aan de hand van het werk *de Bello Gallico* laten zien hoe Caesar diplomatie inzette om zijn doelen te verwezenlijken. De diplomatieke procedures die Campbell in zijn werk gebruikt heeft neem ik als referentiekader. Ik ga onderzoeken of Caesar een aantal van deze procedures ook gebruikte in de Gallische oorlogen en in hoeverre deze diplomatieke procedures succesvol waren. Ook ga ik onderzoeken of Caesar naast deze procedures andere diplomatieke mechanismen gebruikte binnen de Gallische oorlogen. Om een completer beeld te schetsen zal ik ook gebruik maken van ‘Het leven van Caesar’ geschreven door Plutarchus.⁴⁴ Ik heb gekozen voor dit werk omdat daarin een ander beeld weergegeven wordt van de gebeurtenissen. Kritiek die bij het analyseren van dit werk meegenomen moet worden is dat deze werken pas veel later geschreven zijn. Bij de correctheid van de feitelijke gebeurtenissen kunnen dus vragen gesteld worden. Met name omdat Caesar in de periode van het schrijven van het werk van Plutarchus een erg populaire man was. Er zal in deze werken zodoende geen slecht woord over hem geschreven worden. Ik zal mij in deze werken ook richten op het diplomatieke aspect van Caesar zijn optreden. Aan de hand van meerdere antiek literaire bronnen probeer ik de vraag te beantwoorden: Op welke manieren is diplomatie door de Romeinen ingezet in de Gallische oorlogen?

Om deze vraag te beantwoorden leg ik eerst uit wat de Gallische oorlogen waren. De Gallische oorlogen waren een strijd die geleverd werd tussen de Romeinse troepen van Caesar en een groot deel van de inwoners van een gebied ten noordwesten van Italië. Deze inwoners leefden in Gallië. Een gebied waar wij tegenwoordig Frankrijk, België, Luxemburg en grote delen van Zwitserland, Duitsland en Nederland onder scharen. In de eerste eeuw voor Christus bestond er voor Romeinen de scheiding tussen *Gallia Cisalpina*, ‘Gallië aan deze zijde van de alpen’, en *Gallia Transalpina*, ‘Gallië over de Alpen’. Het was Julius Caesar die binnen *Gallia Transalpina* een onderscheid maakte tussen vier verschillende regio’s: Romeins gebied in het zuidoosten en drie onafhankelijke gebieden genaamd ‘Aquitania’, ‘Celtica’ en ‘Belgica’.⁴⁵ Deze drie gebieden zouden in de eerste eeuw voor Christus overgenomen worden door Gaius Julius Caesar.

---

⁴⁴ Plutarchus, *Leven van Caesar* 15.1-15.5.

⁴⁵ Julius Caesar, *De Gallische Oorlogen* 1.1.

Gedurende zeven jaar van 58 voor Christus tot aan 51 voor Christus was er voortdurend oorlog in Gallië. Julius Caesar beschrijft deze oorlogen in zijn boek *de Bello Gallico*. Dit werk biedt een bijzondere inkijk achter de schermen van de oorlogen die Julius Caesar heeft gevoerd. Hier moet echter wel een belangrijke kanttekening geplaatst worden. Wat we hebben omtrent de *de Bello Gallico* is datgene dat de auteur gekozen heeft om in zijn werk te plaatsen.⁴⁶ Om deze reden moet dit werk zeer kritisch bekeken worden. Julius Caesar laat zijn kant van het verhaal zien maar dit is niet de volledige waarheid. Romeinen kregen via Caesar's geschriften alles mee over zijn veldtochten. Caesar heeft in zijn werk getracht om de Romeinse lezers in te laten zien dat de campagnes tegen de Galliërs noodzakelijk waren. Het publiek waarvoor hij schreef was over het algemeen voor de Romeinse elite. Zij waren in tegenstelling tot het overgrote deel van het Romeinse volk geen analfabeet. Hij doet de lezer geloven dat de oorlogen die hij voerde gerechtvaardigde oorlogen waren (*bellum iustum*).⁴⁷ Hij stelde dat Rome de controle op Gallië zou verliezen tenzij hij zou ingrijpen. Deze controle was voor de Romeinse senaat van groot belang aangezien zij niet graag potentiële vijanden in haar buurt had. In de vierde eeuw voor Christus was Rome geplunderd door buitenlanders dus de Romeinse senaat was huiverig voor binnendringers. Caesar gebruikte deze angst op een slimme manier. Zo haalde hij bijvoorbeeld aan dat hij Ariovistus, de koning der Germanen moest stoppen in zijn verovering van Gallië. Hij schreef hier over: "Nor did he suppose that barbarians so fierce would stop short after seizing the whole of Gaul; but rather, like the Cimbri and Teutoni before them, they would break forth into the Province, and push on thence into Italy."⁴⁸ Het gevaar voor een mogelijke invasie van Italië door de Germanen zorgde er voor dat Caesar makkelijk de steun van de Romeinse senaat kon vergaren voor zijn veldtochten. Hij maakte op deze manier goede propaganda voor zijn eigen veldtochten. Dit is een voorbeeld van het feit dat interne diplomatie erg belangrijk was.

Naast een bekwaam generaal was Julius Caesar ook geïnteresseerd in volkenkunde. Zijn gemaakte compositie van *de Bello Gallico* onthult wat Romeinse lezers zouden kunnen verwachten en geloofwaardig zouden vinden. Eerdere werken van andere auteurs geven goed de stereotypingen omtrent Galliërs weer. Galliërs zouden erg groot en gespierd zijn. Ook zouden zij alcoholisten zijn, hebzuchtig, wispelturig, onbetrouwbaar, intern verdeeld, en hoewel beangstigend zouden ze incapabel zijn in het organiseren van een aanval. Deze stereotypingen zouden eerder al aan bod komen in werken van onder andere Diodorus en

---

⁴⁶ Gruen, E. S., *Caesar on the Gauls: Rethinking the other in Antiquity* (Princeton, 2011), 141-142.

⁴⁷ Eilers, C. & Yakobson A., *Diplomats III*: 69-72.

⁴⁸ Julius Caesar, *De Gallische Oorlogen* 1.33.

Polybius.⁴⁹ Ook Caesar maakte gebruik van de al bestaande stereotyperingen en vooroordelen. Julius Caesar had in zijn verslag het gevaar van een dreigende Germaanse invasie in Gallië om propagandistische redenen aangedikt, maar enige reden voor een dergelijke vrees was er zeker wel.⁵⁰ Caesar stelde zich binnen het conflict met de Germaanse vorst Ariovistus op als leider van de Galliërs. Hij onderhandelde namens hen en hij zou de veiligheid van de Galliërs waarborgen bij een dreigende invasie van Germanen.

Julius Caesar zond gezanten naar Ariovistus om te bemiddelen tussen de Gallische stammen en Ariovistus. Bewindspersonen waren veelal niet de actoren in de onderhandelingen, zij keken mee achter de schermen. Daarom was het van essentieel belang om goede vertegenwoordigers te hebben. Het sturen van gezanten was een belangrijke procedure binnen diplomatie onder Caesar. Er is veel onderzoek gedaan naar de functie van diplomaten in de Romeinse periode. Naast het stuk omtrent het voeren van diplomatie met Ariovistus laten ook veel andere passages in het werk de *Bello Gallico* duidelijk zien dat diplomaten vaak gebruikt werden. Alleen al in het eerste hoofdstuk waarin de oorlog tussen Caesar en de Helvetiërs wordt beschreven staat achttien keer de term 'gezanten'. Voor het slagen van diplomatie was persoonlijk contact tussen diplomaten en tussen staatshoofden van cruciaal belang. Dit persoonlijk contact kwam tot uiting in meerdere vormen. Enerzijds werden diplomaten er op uitgestuurd om te vergaderen met staatshoofden, anderzijds werden er ook formele diplomatieke vergaderingen gehouden tussen verschillende staatshoofden. In *de Bello Gallico* wordt meermaals geschreven over deze vergaderingen.⁵¹ Onder andere de vergadering die Caesar belegde tussen hem en zijn bondgenoten in de oorlog tegen de Helvetiërs ondersteunt dit beeld. In deze formele vergadering werd gesproken over de toevoer van graan naar het Romeinse leger.⁵² Het Romeinse leger was afhankelijk van het graan van de Haeduërs, bondgenoten van Rome. De Haeduërs hadden de belofte gedaan om dit graan te leveren. Echter werd hier niet aan voldaan. Met behulp van deze vergadering zorgde Caesar er voor dat het Romeinse leger weer bevoorrad werd. Dit is een vorm van diplomatie die Caesar meerdere malen gebruikte in de Gallische oorlogen.

Een ander belangrijk aspect aan Romeinse diplomatie is de diplomatieke immuniteit van diplomaten. Deze diplomatieke immuniteit zorgde er voor dat diplomaten onschendbaar waren in onderhandelingen met de vijand. Passages in het werk *de Bello Gallico* laten

---

⁴⁹ Polybius, *De Historiën* 2.21.9., Diodorus Siculus, *The Library of History* 5.26.3.

⁵⁰ Julius Caesar, *De Gallische Oorlogen* 4.1.

⁵¹ Julius Caesar, *De Gallische Oorlogen* 1.16.

⁵² Julius Caesar, *De Gallische Oorlogen* 1.16., 1.18, 5.56, 6.20, 7.1.

duidelijk de waarde van de immuniteit van diplomaten zien.⁵³ Caesar schreef over het sturen van gezanten naar de Veneters, een volk dat in het noordwesten van Gallië woonde. De Romeinen hadden al verschillende diplomaten naar hen gestuurd met de vraag om graan te sturen. Echter werden veel van deze diplomaten door de Veneters opgesloten. Dit was aanleiding voor Caesar om hen aan te vallen. Caesar schreef over het feit dat hij de Veneters hard strafte als vergelding voor het opsluiten van gezanten: ‘He decided that their punishment must be the more severe in order that the privilege of deputies might be more carefully preserved by the natives for the future.’⁵⁴ Nadat Caesar hen versloeg strafte hij hen zeer streng als vergelding voor het opsluiten van de gezanten.

Een ander belangrijk mechanisme binnen diplomatie onder Caesar was het gebruiken van angst. Met het gegeven dat de meeste vijanden angstig waren voor het Romeinse leger stelde Caesar zich agressief op in diplomatieke onderhandelingen. De tegenstander zou zo eerder geneigd zijn om de eisen van Caesar in te willigen. Caesar beschrijft dit ook in *de Bello Gallico*.⁵⁵ In de oorlog tussen Indutiomarus en Cingetorix die streden om de macht in het gebied van de Treveri rondom het moderne Trier koos Indutiomarus er voor om tegen de Romeinen te strijden. Een strijd werd er echter nooit geleverd. Veel van de legerleiders van Indutiomarus kozen uit angst voor het Romeinse leger de kant van Caesar. Caesar schreef hier over:

“But some of the chiefs of the Treveri, actuated by their friendship for Cingetorix, and at the same time alarmed at the coming of our army, came to Caesar and began to make requests of him as touching their own private interests, since it was not in their power, they said, to take measures in the interests of the state. Then Indutiomarus feared that he might be deserted by one and all, and sent deputies to Caesar.”⁵⁶

Indutiomarus zag zich daardoor gedwongen om zich aan Caesar te onderwerpen. Om zeker te zijn van de loyaliteit van Indutiomarus beval Caesar om 200 gijzelaars. Onder deze gijzelaars zaten veel verwanten van Indutiomarus. Het gijzelen van naasten van de tegenstander was ook een beproefde diplomatieke methode gebruikt door Caesar. Gijzelaars werden door bestuurders als middel ingezet. Door het uitwisselen van belangrijke personen zouden beide partijen de gemaakte afspraken nakomen. Niet alleen de passage omtrent Indutiomarus getuigt

---

⁵³ de Magalhães, *Pure concept*, 26.

⁵⁴ Julius Caesar, *De Gallische Oorlogen* 3.18.

⁵⁵ Julius Caesar, *De Gallische Oorlogen* 5.3.

⁵⁶ Julius Caesar, *De Gallische Oorlogen* 5.3.

hier van. Ook een passage die onderhandelingen met het stamhoofd van de Helvetiërs beschrijft gaat in op het nemen van gijzelaars. Caesar schreef hier: “Yet, for all this, he would make peace with the Helvetii, if they would offer him hostages to show him that they would perform their promise.”⁵⁷ Ook Plutarchus beschrijft in in het werk *Parallele Levens* hoe gijzelaars als waarborg voor de loyaliteit van koningen werden gebruikt.⁵⁸ Deze methode gaf dus min of meer de garantie dat onderworpen stammen onderdanig aan Caesar bleven. Gijzelaars waren echter niet alleen een middel voor Rome om andere volkeren aan zich te binden. Vaak boden andere volkeren juist gijzelaars aan Rome aan om zo in de gunst te komen. Naast het nemen van gijzelaars was er een ander belangrijk diplomatiek middel dat de loyaliteit van anderen verzekerde. Dat middel was het afleggen van de eed. In de oudheid was het afleggen van een eed een heilige procedure.⁵⁹ Hier werd dus veel waarde aan gehecht. In *de Bello Gallico* komt meermaals naar voren dat hier gebruik van werd gemaakt. Onder andere in het vierde deel van *de Bello Gallico* schreef Caesar over het afleggen van de eed. In de oorlog tegen de Germanen eist Caesar van het volk der Ubiërs dat zij zich onderwierpen aan Caesar door middel van het afleggen van de eed. Zij leggen de eed af maar uiteindelijk zullen zij Caesar verraden. Hoewel Caesar zwaar weegt aan het concept van de eed blijkt dit dus toch geen sterk pressiemiddel te zijn binnen diplomatie.

Het is Caesar tot in 52 voor Christus nooit echt moeilijk gemaakt door de Galliërs om Gallië te veroveren. Tot die tijd bevochten Gallische stammen elkaar en waren afhankelijk van de steun van Rome om succes te behalen. Caesar wist als geen ander uitstekend in te spelen op deze onderlinge verdeeldheid. Door het sluiten van bondgenootschappen stond hij nooit alleen tegenover meerdere Gallische stammen. Caesar heeft vrijwel met alle Gallische stammen conflicten uitgevochten. Dit kwam doordat Gallische stammen gedurende de gehele Gallische oorlogen wisselde van bondgenootschappen. Waar bijvoorbeeld de Haeduërs in het begin van de oorlog kant kozen voor Caesar waren zij aan het eind van de oorlog vijanden van Caesar. De onderlinge verdeeldheid zorgde er voor dat Gallische stammen geen vuist konden vormen tegen het oppermachtige Romeinse leger. In 52 voor Christus stond echter een Gallische heerser op die alle Gallische stammen wist te verenigen. Deze Gallische heerser was Vercingetorix. Hij zette zich af tegen het juk van Caesar. Deze poging om het Romeinse bewind in Gallië omver te werpen kwam echter te laat. In het beleg van Alesia waarin Caesar vocht tegen het Gallische leger van Vercingetorix werd de genadeslag gegeven aan het verzet.

---

⁵⁷ Julius Caesar, *De Gallische Oorlogen* 1.14.

⁵⁸ Plutarchus, *Leven van Caesar* 15.23.

⁵⁹ Harris, B. F., ‘Oaths of allegiance to Caesar’, *Prudentia* 14:2 (Londen, 1982), 1-138, alhier 109-111.

Het neerslaan van deze opstand betekende het einde van de Gallische oorlogen.

De verschillende vormen van diplomatie, zoals hierboven besproken, komen allemaal naar voren in *de Bello Gallico*. Uit dit geschrift komt duidelijk naar voren dat hij diplomatie gebruikte om zijn doelen te verwezenlijken. Een belangrijk gebruikt middel in de Gallische oorlogen was het gebruik van gezanten. Persoonlijk contact was van cruciaal belang binnen oudheidkundige diplomatie. Naast het gebruik van diplomaten werden ook formele vergaderingen georganiseerd waarin staatshoofden met elkaar konden communiceren. Caesar zette diplomatie niet alleen in binnen vredesonderhandelingen maar ook om met bondgenoten te communiceren. Er was ook sprake van interne diplomatie. Het schrijven van *de Bello Gallico* zorgde er in Rome voor dat de senaat overtuigd was van de urgentie van verschillende conflicten. Caesar gebruikte zijn geschriften als propagandamiddel voor zijn militaire expedities. Een factor binnen Caesar's diplomatie die erg belangrijk was voor het slagen van de Gallische veroveringen was het feit dat hij perfect gebruik wist te maken van de Gallische verdeeldheid. Het ene moment stonden stammen aan dezelfde kant van Caesar, het andere moment waren ze vijanden van hem. Caesar kon dankzij zijn diplomatieke tactieken optimaal gebruik maken van deze verdeeldheid.

Hoofdstuk 3: Diplomatie in de Alexandrijnse oorlog

In hoofdstuk 3 ga ik in op diplomatie binnen de Alexandrijnse oorlog. Ik zal een beschrijving geven van de Alexandrijnse oorlog en zal ik ook de aanleiding beschrijven. Daarnaast sta ik stil bij de geschiedenis van diplomatiek contact tussen Rome en het oude Egypte. Vervolgens zal ik aan de hand van het werk *de Bello Alexandrino* laten zien hoe Caesar diplomatie inzette om zijn doelen te verwezenlijken binnen het conflict in Egypte. Net als met *de Bello Gallico* zijn bij *de Bello Alexandrino* vraagtekens te plaatsen bij de betrouwbaarheid van de feitelijke gebeurtenissen. Dit werk is naar alle waarschijnlijkheid door Aulus Hirtius geschreven.⁶⁰ Aulus Hirtius was een generaal in het leger van Caesar. Hij hoorde al vanaf 58 voor Christus bij het gezelschap dat in direct contact stond met Caesar. Hij was geen ooggetuige van de gevechten in Egypte maar desondanks heeft hij toch het werk *de Bello Alexandrino* geschreven. Door de nauwe betrekkingen die hij had met Caesar wist hij veel over het conflict in Egypte en was hij toch in staat dit werk te schrijven.⁶¹ Naast dit werk zal ik ook kijken naar andere antieke literatuur die melding maken van het Alexandrijnse conflict. Met de diplomatieke procedures gegeven door Campbell van Romeinse diplomatie zal ik toetsen welke diplomatieke mechanismes Caesar in het conflict in Alexandrië gebruikte. Naast de al vastgestelde procedures ga ik onderzoeken of Caesar ook nog op andere manieren diplomatie heeft ingezet binnen de Alexandrijnse oorlog. Ik zal mij in deze werken ook richten op het diplomatieke aspect van Caesar zijn optreden. Aan de hand van meerdere antiek literaire bronnen probeer ik de deelvraag te beantwoorden: Op welke manieren is diplomatie door de Romeinen ingezet in de Alexandrijnse oorlog?

Diplomatiek contact tussen Rome en Egypte begon in 273 voor Christus onder Ptolemaeus II Philadelphos. Een verklaring van *amicitia* (vriendschap) tussen Rome en Egypte werd opgesteld tijdens de oorlog tussen Rome en Pyrrhus. Rome ging hier graag op in aangezien zij nog geen diplomatieke banden had met landen uit het oosten. In de eeuwen daarna eigende Rome het recht toe om in allerlei zaken in en rondom Egypte in te grijpen als dat nodig was. Rome deed er alles aan om haar macht te etaleren. Met de komst van Ptolemaeus XII in het jaar 80 voor Christus brokkelden de oude machtsverhoudingen die twee eeuwen lang de vrede in stand had gehouden meer en meer af. Volgens Siani-Davies had

---

⁶⁰ Klotz, A., *Cäsarstudien* (Leipzig 1910), 180-204. Alfred Klotz stelde al vroeg in de 20^e eeuw dat de stijl van dit werk gelijk is aan de stijl van het laatste deel van de *Bello Gallico*. Er bestaat een consensus over het feit dat Hirtius de auteur was van de *Bello Alexandrino*.

⁶¹ Hall, L., 'Hirtius and the Bellum Alexandrinum', *The Classical Quarterly* 46:2 (1996), 411-415, alhier 411.

Ptolemaeus XII er alles aan gedaan om zijn nalatenschap veilig te stellen maar daardoor moest hij wel meer en meer invloed vanuit het buitenland tolereren.⁶² Zonder de hulp van Rome was Ptolemaeus XII al eerder afgezet. Als tegenprestatie voor de hulp van Rome was Ptolemaeus echter wel gebonden aan hoge betalingen en aan het leveren van manschappen. Dit tot afgrijzen van de Egyptische bevolking die deze tol moest betalen. Om die reden kwam het Egyptische volk in het jaar 58 voor Christus in opstand en verdreef Ptolemaeus XII. In het jaar 55 voor Christus kwam hij weer aan de macht met behulp van Romeinse legioenen. Hij zou vier jaar later overlijden waarna er dynastieke problemen ontstonden in Egypte.

Dit conflict wordt beschreven in de *Bello Alexandrino*. Daarin stelt Hirtius dat Caesar zich mee liet slepen in een al bestaande burgeroorlog.⁶³ In Egypte woedde een burgeroorlog tussen twee troonpretendenten genaamd Ptolemaeus XIII en Cleopatra VII die ik voor het gemak in dit werk Ptolemaeus en Cleopatra noem. Zij waren broer en zus van elkaar en zodoende waren zij volgens Egyptisch gebruik beide aangewezen als opvolger van Ptolemaeus XII. Ptolemaeus XIII verbande Cleopatra uit angst voor een mogelijke machtsovername. Eenmaal in verbanning probeerde zij een leger op de been te brengen om haar positie als farao op te eisen.⁶⁴ Op het moment dat ze een leger had verzameld dat groot genoeg was om Ptolemaeus aan te kunnen gebeurde er iets dat alles zou veranderen. In 48 voor Christus zeilde Caesar met zijn leger naar Egypte om de oorlog tegen Pompeius voort te zetten.

Beide conflicten werden met elkaar verweven door Ptolemaeus' besluit om Pompeius te vermoorden. Caesar zag zich genoodzaakt om in te grijpen in Egypte. In een passage van de *Bellum Civili* staat beschreven hoe Caesar ingreep in de Egyptische politieke problemen van 48 voor Christus.⁶⁵ Zijn ingrijpen begon met het organiseren van een formele vergadering. Deze vergadering zou gehouden worden in het Grieks aldaar alle betrokken partijen in de Griekse taal onderlegd waren. Caesar nam binnen de vergadering de rol aan van arbiter en koos nog geen partij. Hirtius schreef hierover: "While these matters were being discussed before Caesar, who as a friend to both parties and an arbiter wanted above all to settle the rulers' dispute, news suddenly arrived that the king's army and his entire cavalry were on the way to Alexandria."⁶⁶ Het waren de handlangers van Ptolemaeus onder aanleiding van

---

⁶² Siani-Davies M., 'Ptolemy XII Auletes and the Romans', *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 46:3 (1997), 306-340, alhier 308-309.

⁶³ Julius Caesar, *De Alexandrijnse Oorlog* 1.16.

⁶⁴ Capponi, L., *Augustan Egypt: The Creation of a Roman Province* (New York, 2005), 5-10.

⁶⁵ Julius Caesar, *De Burgeroorlog* 3.109.

⁶⁶ Julius Caesar, *De Burgeroorlog* 3.105.

Achillas die aanstuurden op een gevecht tussen hen en het Romeinse leger. Caesar beseftte dat hij met zijn kleine leger van 4000 man geen kans zou maken tegen Achilles met een leger van 22000 man in een gevecht in het open veld. Hij besloot daarom om in de stad te blijven en gezanten naar Achilles te sturen. Het sturen van gezanten was ook in het Alexandrijns conflict een veel gebruikte methode. In tegenstelling tot in het Gallische conflict had Caesar hier geen beschikking tot getrainde diplomaten. De gezanten die Caesar stuurde waren Egyptische mannen die onder Ptolemaeus dienden. Vanwege het ontbreken van gezanten in de entourage van Caesar in Egypte was dit de noodoplossing. De gezanten werden gestuurd met de opdracht om Achilles ervan te overtuigen dat een gewapend conflict onwenselijk was. In *de Bello Alexandrino* wordt dit als volgt beschreven: "He nevertheless ordered everyone to arm themselves and urged the king to send the most influential of his entourage as a delegation to Achilles and communicate his wishes."⁶⁷ Achilles weigerde echter mee te werken aan een wapenstilstand en begon de oorlog. Daarop besloot Caesar om Ptolemaeus als gijzelaar te nemen. Het feit dat Caesar het koninklijk paleis en de koninklijke familie gijzelde zou Achilles ervan moeten weerhouden om ten strijde te trekken. Achilles liet de gezanten die Caesar had gestuurd echter meteen om het leven brengen en trok zich niets van de gijzelneming aan.

Het leger van Achilles probeerde de vloot van Caesar over te nemen die in de haven lag. Vlak voor de aanval had Caesar gezanten gestuurd naar bondgenoten met de vraag om manschappen te sturen.⁶⁸ Mithridates van Pergamon gaf hier direct gehoor aan en maakte zijn manschappen gereed om naar Egypte te trekken. Ondertussen was de haven van Alexandrië veroverd door Egyptische troepen. De oorlog verliep stroef voor het Egyptische leger maar met de komst van Arsinoë als Egyptisch legerleider begonnen ze successen te halen. De situatie werd penibel voor Caesar maar uiteindelijk bracht onenigheid binnen het Egyptische kamp een uitkomst. De oorlog verliep zo desastreus vanuit Egyptische zijde dat zij Caesar smeekten om Ptolemaeus vrij te laten. Ze stuurden gezanten naar Caesar die er op aandrongen dat Caesar hem vrij moest laten. Als tegenprestatie zou het Egyptische volk een bondgenootschap willen met Caesar. Caesar was hier niet van overtuigd en schreef hier over: "Though Caesar was well aware that they were a deceitful race, always pretending something different from their real intentions."⁶⁹ Caesar liet Ptolemaeus uiteindelijk vrij met het idee dat er onenigheid zou kunnen ontstaan tussen Ptolemaeus en Arsinoë. Ook moest Ptolemaeus

---

⁶⁷ Julius Caesar, *De Burgeroorlog* 3.3.

⁶⁸ Julius Caesar, *De Burgeroorlog* 3.109.

⁶⁹ Julius Caesar, *De Alexandrijnse oorlog* 25.

bewijzen dat hij loyaal zou blijven aan Caesar.⁷⁰ In tegenstelling tot de Gallische oorlogen hoefde zijn onderhandelingspartner in dit conflict geen eed af te leggen. De onderlinge verdeeldheid bleef uit in het Egyptische kamp. Dit was nadelig voor Caesar want hij had in Gallië al aangetoond goed in te kunnen spelen op onenigheid onder zijn vijanden. Zijn diplomatieke vaardigheden zouden hier dus minder aan te pas komen. Kort na de vrijlating van Ptolemaeus arriveerde Mithridates. Samen met Caesar zouden zij Ptolemaeus en Arsinoë verslaan. Caesar zou het bestuur van Egypte terug aan Cleopatra geven waarmee een eind kwam aan de Alexandrijnse oorlog.

Het feit dat de Alexandrijnse oorlog een erg kort conflict was maakt het erg lastig om er diplomatieke procedures uit te lichten. Ook het gegeven dat Caesar tegen een min of meer homogene groep vocht maakt dat hij geen gebruik kon maken van de onderlinge verdeeldheid. Doordat er geen verschillende belangen onder zijn tegenstanders waren stond Caesar tegenover een groot Egyptisch leger. Het feit dat Caesar onvoorbereid de strijd aan ging maakte diplomatie in het Alexandrijns conflict niet zo succesvol. Hij had geen bekwame diplomaten tot zijn beschikking. Ook stond zijn tegenstander onwelwillend tegenover diplomatie. Wat uiteindelijk de doorslag heeft gegeven voor succes binnen dit conflict is het feit dat hij aan de hand van gezanten versterkingen kon oproepen. Zonder de hulp van Mithridates had de slag waarschijnlijk nog veel langer geduurd. Ondanks het feit dat pogingen tot het voeren van diplomatie minder succesvol waren in dit conflict bracht diplomatie uiteindelijk toch de overwinning.

---

⁷⁰ Julius Caesar, *De Alexandrijnse oorlog* 24.

Conclusie

Het was in de laatste twintig jaar van de Romeinse Republiek dat Caesar in opkomst was. Op zoek naar persoonlijke grandeur stortte hij zich in vele oorlogen. Een aantal van deze oorlogen worden in deze studie uitgelicht. Caesar was een militair begaafde man maar zonder het gebruik van diplomatie waren zijn successen misschien wel minder groots. Caesar heeft in de beschreven oorlogen gebruik gemaakt van Romeinse diplomatie. Romeinse diplomatie kwam voort uit het Griekse diplomatieke systeem waarbij internationaal recht en diplomatieke immuniteit een grote rol speelden. Binnen Romeinse diplomatie bestond er niet zoiets als een vast draaiboek. Wél waren er verschillende gewoontes binnen Romeinse diplomatie. Deze gewoontes waren onder andere het gebruik van gezanten, het organiseren van formele vergaderingen en het onderhandelen van verdragen. Brian Campbell heeft hier een duidelijk schema van gemaakt. Een schema waarvan ik in dit werk gebruik heb gemaakt als model voor goede Romeinse diplomatie.

Caesar heeft in de Gallische oorlogen en de Alexandrijnse oorlog veel diplomatieke methodes gebruikt om zijn doelen te verwezenlijken. Aan de hand van analyses van *de Bello Gallico* en *de Bello Alexandrino* ben ik gaan onderzoeken in hoeverre diplomatie binnen de Gallische en Alexandrijnse oorlogen ten tijde van Julius Caesar heeft bijgedragen aan het bewerkstelligen van Romeinse expansie. Het antwoord op deze vraag is dat Romeinse diplomatie een grote bijdrage heeft gehad op het succes van Caesar. Met name heeft diplomatie binnen de Gallische oorlogen bijgedragen aan het succes. Aan de hand van diplomatie wist Caesar perfect gebruik te maken van de onderlinge verdeeldheid van de Gallische stammen. Pas na 6 jaar vechten waren Gallische stamhoofden bereid om zich te verenigen. Dit was echter al veel te laat.

In tegenstelling tot de Gallische oorlogen was diplomatie binnen de Alexandrijnse oorlog minder succesvol. Dat heeft onder andere te maken met het feit dat de aard van de conflicten anders was. Caesar had in Gallië te maken met verschillende stammen terwijl hij het in Egypte opnam tegen een vrijwel homogene groep. In Gallië was het dus veel makkelijker om met behulp van diplomatie onenigheid te zaaien onder de tegenstanders. Het feit dat Caesar onvoorbereid de oorlog met Egyptische legers aan moest gaan zorgde er voor dat zijn diplomatieke optredens *ad hoc* reacties waren op gebeurtenissen. Dit beeld wordt bevestigd doordat Caesar in Alexandrië niet beschikte over professionele gezanten. In plaats daarvan was hij afhankelijk van Egyptische gezanten. Als gevolg van het feit dat het

functioneren van diplomatie in de Egyptische oorlog *ad hoc* reacties waren op gebeurtenissen lijkt het alsof het succes rondom zijn diplomatieke activiteiten minder groot was. Echter moeten we niet vergeten dat ook in dit conflict diplomatie van grote betekenis was. Door het sturen van gezanten naar Mithridates wist Caesar uiteindelijk de oorlog te winnen. Het feit dat de Alexandrijnse oorlog een erg kort conflict was maakt het lastig om diplomatieke procedures er uit te lichten. Het verschil in duur van het conflict zorgt er als vanzelfsprekend voor dat Caesar in de Alexandrijnse oorlog minder mogelijkheden had om diplomatie toe te passen. Vandaar dat er in de Gallische oorlogen ook meer vormen van diplomatie worden gebruikt. Zo werden er naast het sluiten van verdragen, het gebruik van gezanten en het organiseren van diplomatieke formele vergaderingen ook nog diplomatieke beledigingen geuit en werden er bijvoorbeeld ook giften uitgewisseld.

Ondanks het feit dat de Gallische oorlogen en de Alexandrijnse oorlog conflicten waren waarbij het succes van diplomatie sterk verschilde van elkaar, zijn er wel degelijk conclusies te trekken met betrekking tot diplomatie onder Caesar. Algemene conclusies die ik uit deze conflicten trek is dat Caesar veel gebruik maakte van bepaalde diplomatieke procedures. Persoonlijk contact was erg belangrijk. Dit persoonlijk contact kon op meerdere manieren ingevuld worden. Enerzijds werden gezanten gestuurd met een opdracht, anderzijds was het Caesar zelf die de onderhandelingen voerde. Zo zijn er voorbeelden van formele vergaderingen waarin staatshoofden met elkaar overlegden. Maar ook werden gezanten slechts met geschreven instructies naar buitenlandse staatshoofden gestuurd. Vaak werd er binnen diplomatie onderhandeld. Onderhandelingsmiddelen waar Caesar met name gebruik van maakte was het nemen van gijzelaars. De gijzelaars waren meestal naaste verwanten van zijn voormalige tegenstanders. Uit vrees dat Caesar een van zijn gijzelaars iets aan kon doen zouden vijanden zich makkelijker aan binden.

Uit deze bevindingen kan ik stellen dat diplomatie onder Caesar heeft geholpen bij de expansie van het Romeinse rijk. Na de Gallische oorlogen en met het breken van het Gallisch verzet had Caesar een groot gebied aan het Romeinse rijk toegevoegd. Ook in het conflict in Alexandrië kan men stellen dat diplomatie heeft bijgedragen aan expansie. Hoewel Egypte nog niet definitief veroverd werd door Caesar was dit conflict een opstapje voor wat later zou komen. Het Egyptisch leger was verzwakt en het contact tussen Rome en Egypte was toegenomen. 20 jaar later zou Egypte een Romeinse provincie zijn.

Met het afsluiten van dit onderzoek zijn natuurlijk nog lang niet alle vragen beantwoord met betrekking tot dit onderwerp. Voor verder onderzoek lijkt het me interessant

om nog meer vergelijkingen te trekken tussen diplomatie binnen andere conflicten van Caesar. Met name de conflicten die Caesar in zijn andere werken beschrijft lenen zich hier voor. Vanwege de beperkte omvang van deze studie was het niet mogelijk om te onderzoeken of Caesar ook in de andere oorlogen via dezelfde diplomatieke procedures succes probeerde te behalen. Diplomatie onder Caesar kan dus nog uitgebreider worden onderzocht. Daarnaast is het ook interessant om te onderzoeken in welke mate Caesar als diplomaat ons huidige diplomatieke systeem heeft beïnvloed. Wetenschappers zijn het er over eens dat Caesar een groots staatsman was. Iemand die zowel militair als diplomatiek goed onderlegd was. Een man waar huidige politieke zwaargewichten nog veel van zouden kunnen leren.

Bibliografie

Primair

1. Cassius Dio, *Roman History*, vert. Cary, The Loeb Classical Library (Cambridge, 1914).
2. Diodorus Siculus, *The Library of History*, vert. Oldfather, The Loeb Classical Library (Cambridge, 1933).
3. Gaius Julius Caesar, *The Gallic War*, vert. Edwards, The Loeb Classical Library (Cambridge, 1917).
4. Gaius Julius Caesar, *Alexandrian War. African War. Spanish War.*, vert. Way, The Loeb Classical Library (Cambridge, 1955).
5. Gaius Julius Caesar, *Civil War.*, vert. Damon, The Loeb Classical Library (Cambridge, 2016).
6. Plutarchus, *Life of Caesar*, vert. Perrin, The Loeb Classical Library (Londen, 1919).
7. Plutarchus, *Moralia*, vert. De Lacy, The Loeb Classical Library (Londen, 1959).
8. Polybius, *The Histories*, vert. Walbank, The Loeb Classical Library (Londen, 2010).
9. Suetonius, *Life of Caesar*, vert. Bradley, The Loeb Classical Library (Londen, 1914).

Secundair

1. Baehr, P., *Caesar and the Fading of the Roman World* (Londen, 1998).
2. Calvet de Magalhães, J., *The Pure concept of diplomacy* (New York, 1988).
3. Campbell B., 'Diplomacy in the Roman world (c.500 BC-AD 235)', *Diplomacy and Statecraft* 12 (2007), 1-22.
4. Constantinou, C., 'Conflict Transformation and Homodiplomacy', in: Gillespie, A., Psaltis, C. & Perret-Clermont, A., *Social Relations in Human and Societal Development* (Londen, 2015), 114-133.
5. Capponi, L., *Augustan Egypt: The Creation of a Roman Province* (New York, 2005).
6. *Dikke van Dale*, 15e ed. (Utrecht, 2015), VBK Media.
7. Eckstein A.M., *Rome enters the Greek East: From anarchy to hierarchy in the Hellenist Mediterranean* (Oxford, 2012).
8. Eilers C., *Diplomats and Diplomacy in the Roman World* (Leiden, 2009).

9. France, J., & de Souza, P., *War and Peace in Ancient and Medieval History* (New York, 2008).
10. Fulford, M., 'Territorial Expansion and the Roman Empire', *World Archeology* 23:3 (1992), 294-305.
11. Gruen, E. S., *Caesar on the Gauls: Rethinking the other in Antiquity* (Princeton, 2011).
12. Hall, L., 'Hirtius and the Bellum Alexandrinum', *The Classical Quarterly* 46:2 (1996), 411-415.
13. Hamilton, K., & Langhorne, H., *The Practice of Diplomacy: Its Evolution, Theory and Administration* (New York, 2011).
14. Harris, W.V., 'The Imperialism of Mid-Republican Rome', *American Academy in Rome* (Rome, 1984), 170-174.
15. Harris, B. F., 'Oaths of allegiance to Caesar', *Prudentia* 14:2 (Londen, 1982), 1-138.
16. Kamm, A., *Julius Caesar: A life* (New York, 2006).
17. Klotz, A., *Cäsarstudien* (Leipzig 1910).
18. Mattern, *Rome and the enemy: Imperial Strategy in the Principate* (Berkeley, 1999).
19. Melissen, J., *Diplomatie: Raderwerk van de internationale politiek* (Assen, 1999).
20. Millar, F., 'Government and Diplomacy in the Roman Empire during the First Three Centuries', *The International History Review* 10:3 (1988), 345-377.
21. Morstein-Marx, *Mass Oratory and Political Power in the Late Roman Republic* (Cambridge, 2004).
22. Mulligan, W., *The Origins of the First World War* (Cambridge, 2010).
23. Rich, J., 'Treaties, Allies and the Roman Conquest of Italy', in: France, J., & de Souza, P., *War and Peace in Ancient and Medieval History* (New York, 2008), 28-50.
24. Siani-Davies M., 'Ptolemy XII Auletes and the Romans', *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 46:3 (1997), 306-340.
25. Sharp, P., *Diplomatic Theory of International Relations* (Cambridge, 2009).
26. Sheeran, P., *Literature and International Relations: Stories in the Art of Diplomacy* (New York, 2007).
27. Whittaker, C.J., *Rome and its frontiers: The dynamics of Empire* (Londen, 2004).

Websites

1. Freeman & Marks, 'Diplomacy', *Encyclopaedia Britannica*
<<https://www.britannica.com/topic/diplomacy>> [geraadpleegd op 01 juni 2017].
2. NY Times, 'Russia sanctions, US diplomats expelled' (versie 31 juli 2017)
<<https://www.nytimes.com/2017/07/30/world/europe/russia-sanctions-us-diplomats-expelled.html>> [geraadpleegd op 04 augustus 2017].
3. De Volkskrant, 'Rusland reageert op sancties, 755 Amerikaanse diplomaten moeten het land uit' (Versie 30 juli 2017) <<https://www.volkskrant.nl/buitenland/rusland-reageert-op-sancties-755-amerikaanse-diplomaten-moeten-het-land-uit~a4508888/>> [geraadpleegd op 01 augustus 2017].